

Remieg Aerts

Cultuur, kennis en carnaval. Een gesprek met Peter Burke.

De Engelse historicus Peter Burke bekleedt dit jaar de Vonhoff-leerstoel voor de geesteswetenschappen aan de RuG. Remieg Aerts interviewde voor *Groniek* Englands enige hoogleraar Cultuurgeschiedenis.

Peter Burke (Londen, 1937) is een van de vooraanstaande historici van deze tijd. Hij studeerde geschiedenis in Oxford, doceerde eerst aan de universiteit van Sussex, vervolgens in Cambridge en is daar tegenwoordig hoogleraar cultuurgeschiedenis en Fellow van Emmanuel College, Cambridge. Daarnaast vervult hij gastdocentschappen aan diverse universiteiten, overal in de wereld. In 1998-1999 bekleedt hij de Vonhoff-leerstoel voor geesteswetenschappen aan de Rijksuniversiteit Groningen. Hij verzorgt een reeks hoorcolleges over 'The social history of knowledge, 1300-1800' en daarnaast werkcolleges over verwante onderwerpen.

Burke's wetenschappelijke productiviteit en veelzijdigheid zijn verbazend. Hij heeft boeken geschreven over de Italiaanse Renaissance, over Volkscultuur in het vroegmoderne Europa, over stedelijke elites in Venetië en Amsterdam, over de propaganda van Lodewijk de Veertiende, maar ook over de beoefening van cultuurgeschiedenis, over de verhouding tussen geschiedenis en sociologie en over de Annales-school. Andere publicaties gaan over conversatie, de sociale geschiedenis van taalgebruik, dromen en het Braziliaanse carnaval.

Ik spreek met hem over deze en dergelijke onderwerpen op een vrijdagmiddag in december 1998. Hoewel Burke twee zware dagen achter de rug heeft, en die dag zowel hoor- als werkcolleges heeft gegeven in het kader van de Vonhoff-leeropdracht, is zijn intellectuele gretigheid onverminderd. Hij zit licht voorovergebogen, bijna startklaar als een deelnemer aan een kenniskwis, en anticipeert meeknikkend op de vragen die ik hem stel. Zijn antwoord komt telkens direct; hij lijkt onmiddellijk de structuur van het antwoord of betoog gereed te hebben.

Interview Burke

De eerste vraag moet natuurlijk gaan over het onderwerp van de Vonhoff-gastcolleges, de sociologie, antropologie, politiek en economie van kennis in de periode 1300-1800. Hoe ben je tot dit onderwerp gekomen, en waarom stel je juist de vroegmoderne periode centraal in dit onderzoek naar het kennissysteem?

De laatste vraag is het makkelijkst te beantwoorden. Ik heb me altijd beziggehouden met deze periode; naarmate ik ouder word ben ik steeds minder geneigd me te beperken tot zelfs maar tijdsgrenzen. Maar het leven is nu eenmaal te kort om alles te kunnen weten. Men is gedwongen, hoe spijtig dat ook is, zich enigzins te specialiseren. Daarom besloot ik, toen ik ging promoveren, voor die periode te kiezen. Vervolgens kreeg ik een baan waarin van mij verwacht werd dat ik hoofdzakelijk over dat tijdvak doceerde.

Waarom over het onderwerp 'kennis'? Ik houd niet van intellectuele begrenzingsen en ben als historicus altijd geïnteresseerd geweest in al de geesteswetenschappen (*humanities*). Tot mijn spijt moet ik zeggen dat ik die belangstelling niet heb voor de natuurwetenschappen. Ik weet dat ze belangrijk zijn, maar al op school kon ik nooit goed begrijpen waar het in die vakken nu eigenlijk om ging. Aan de andere kant heb ik op het gebied van de letteren, de sociologie of de antropologie altijd gepoogd hoe dan ook enigszins bij te blijven. Als je geïnteresseerd bent in de relaties tussen deze terreinen in het heden, wil je als historicus natuurlijk ook weten hoe die relatie was in het verleden. Het is een vorm van cultuurgeschiedenis die volgens mij op dit heel algemene niveau niet veel beoefend wordt. De lijst van secundaire literatuur die ik ben gaan opstellen toen ik deze gastcolleges voorbereidde, bevat enorm veel publicaties over tal van deelaspecten, maar niemand voelt kennelijk de behoefte ze eens tot een verband te brengen. Terwijl ik het overgrote deel van van mijn loopbaan juist heb geprobeerd een eigen bijdrage te leveren door te verbinden wat andere auteurs op zich voortreffelijk hebben gedaan, maar elk apart. Dus mijn onderwerp komt deels ook voort uit mijn benadering.

Maar waarom 'het kennissysteem'? Is dat vanwege het enorme belang dat kennis heeft in de tegenwoordige samenleving, of komt dit onderzoek voort uit een zuiver historische belangstelling. Zijn er bijvoorbeeld redenen om aan te nemen dat kennis juist in die vroeg-moderne periode een bijzondere plaats innam of een bijzondere ontwikkeling heeft doorgemaakt?

Nee, het is niet een louter historische belangstelling. Het is zeker zo dat

men de vroegmoderne periode niet kan begrijpen zonder inzicht in het toenmalige kennisstelsel. Dus: wat voor dingen wisten mensen toen? Wat voor dingen die ons vertrouwd zijn wisten zij niet? Hoe systematiseerden zij dat wat zij wisten? Wij leven nu in een tijd van een nieuwe kennis-revolutie, met onze computers en het internet, en je hoort telkens mensen betogen dat er nu zo'n overvloed aan kennis is dat we er geen greep meer op hebben. Maar hetzelfde werd beweerd toen de boekdrukkunst haar in-trede deed: zo'n enorme toename van boeken, dat kan niet goed zijn. Na-tuurlijk wekken zulke gelijksoortige reacties je belangstelling voor zo'n onderwerp. Zo bezien heeft mijn onderzoek iets van een allegorie: de ma-nier waarop ik naar de vroegmoderne periode kijk zegt iets over de manier waarop ik over de eigen tijd denk, en omgekeerd.

Is het de bedoeling dat de lezingen en het onderzoek resulteren in een boek?

Vroeger of later, en in een of andere vorm zullen de lezingen wel tot een boek verwerkt worden. Al voor ik de uitnodiging kreeg, was ik bezig met de vraag hoe ik het thema zou kunnen aanpakken. De nu gekozen opzet leek me geschikt om de gastcolleges te structureren. Ik dacht ik ben hier niet alleen als historicus en voor historici uitgenodigd; ik ga naar een andere universiteit, in een ander land, en zou graag de dialoog aangaan met vertegenwoordigers van ten minste de geesteswetenschappen. Als ook mensen uit de natuurwetenschappen zich erin zouden willen mengen, zou dat interessant zijn, maar ik doe mijn best in elk geval in contact te komen met de verschillende geesteswetenschappelijke vakken en uit die sectoren respons te krijgen. En tot dusverre is het inderdaad zo dat mensen uit allerlei disciplines naar de lezingen gekomen zijn, met mij gepraat hebben en me allerlei stukken gestuurd hebben die zij geschreven hebben. Voor mij is het tot nu toe erg geslaagd.

Een van de weinige historische terreinen waarop je je nauwelijks, of tenminste niet nadrukkelijk, bewogen hebt, is dat van de politiek. Waarschijnlijk beschouw je de politiek als een cultureel verschijnsel, dat zich volgens de antropologische methode laat bestuderen. Wat is je mening over de relatie tussen politiek en cultuur, of, anders geformuleerd, hoe kan politiek worden opgevat en bestudeerd als een cultureel fenomeen?

Op twee manieren, denk ik. De cultuur heeft een politiek aspect, en de politiek heeft een cultureel aspect. Beide zijn belangwekkend. Om alleen

Interview Burke

maar de moderne periode te nemen, vanaf de zestiende eeuw is in veel gevallen de staat geïnteresseerd geweest in culturele projecten, in de nauwere betekenis van het begrip cultuur, dus in kunst, de letteren en muziek. Anderzijds, als we de ruime, antropologische opvatting van cultuur aanhouden, is het duidelijk dat niet zomaar elke politieke instelling mogelijk is in elke plaats of tijd. Instellingen worden gevormd en vervormd met hun samenleving, op een heel fundamenteel niveau laten mensen zich leiden door allerlei vooronderstellingen; die zijn politiek van aard, hebben een politieke betekenis. Zo zijn er dus per gebied uiteenlopende stijlen van politiek, in samenhang met de lokale cultuur. Zelf verplaats ik me een paar keer per jaar tussen Cambridge en São Paulo; nog even afgezien van de schok die je ervaart bij de overgang van een plaats van honderdduizend inwoners naar een waar zo'n zestien miljoen mensen leven, kun je je haast geen groter verschil in politieke cultuur voorstellen. Dat is werkelijk fascinerend om te zien.

Natuurlijk, vanaf het moment dat ik als historicus begon te werken, besloot ik dat ik cultuurhistoricus zou worden. Ik moet bekennen dat ik als student schilderkunst een boeiender bezigheid vond dan politiek. Het leek mij aardiger over de geschiedenis van de kunst te schrijven dan over die van de politiek. Je moet bedenken dat toen, in de vroege jaren zestig, de meeste Engelse historici politieke historici waren. Maar ik ging door in de culturele richting. Ik vind niet dat ik de politiek geheel buiten beschouwing liet, maar ik wilde ook de politiek vanuit een cultureel gezichtspunt benaderen. Mijn meest politieke boek - dat ik toch wel ongeveer geschreven heb als een bewuste poging het politieke te integreren - is *The fabrication of Louis XIV* (1991). Mijn invalshoek was hier de vorming van het openbare beeld van een heerser, en zijn regeling van communicatie. Dit was een bij uitstek culturele benadering van politiek. Hier was een vorst die zich intensief bezighield met wat de toenmalige media - schilderkunst, beeldhouwkunst, architectuur, dichtkunst, toneel - over hem te zeggen hadden en die probeerde ze te controleren, ook als hij daartoe maar ten dele in staat was. Dus, al heb ik dan geen gewone politieke geschiedenis geschreven, ik stel er wel degelijk belang in en stem er volkomen mee in dat het er niet om gaat het politieke als vanzelfsprekend buiten de cultuurgeschiedenis te plaatsen.

Wat is dan je positie in Cambridge, waar men zich juist veel bezighoudt met de geschiedenis van het politieke denken en het politieke vocabulaire?

In het begin was de verstandhouding wel enigszins moeizaam, ja, want de meest befaamde politiek historicus die toen in Cambridge werkzaam was, Geoffrey Elton, was sterk gekant tegen mijn benoeming. Natuurlijk deed hij later of dat niet zo geweest was, en als wij elkaar op straat tegenkwamen zeiden wij beleefd goedemorgen, maar ik wist heel goed dat hij mij er liever niet bij gehad had. Hij had niet veel op met de Franse geschiedbeoefening, dat wil zeggen met de Annales-richting, en beschouwde mij als een vertegenwoordiger daarvan. Hij wist dat ik vond dat politieke geschiedenis niet alleen zaligmakend was, terwijl hij juist - al denk ik niet dat hij het zou hebben toegegeven als je het hem gevraagd had - de indruk wekte politieke geschiedenis veel belangrijker te achten dan andere benaderingen.

Maar in de bijna twintig jaar dat ik nu in Cambridge werk, is de situatie veranderd. Bijvoorbeeld, zelfs de politieke historici, althans de jongere, staan meer open voor andere soorten geschiedenis en voor de relaties tussen samenleving, politieke en cultuur. Bovendien was er altijd al de groep die zich met het politieke denken bezighield. In zekere zin hadden wij al het gevoel van verbondenheid; dit was de intellectueel-historische kant van zowel de politieke als de culturele geschiedenis, en samen stonden wij tegenover de dominantie van de zuivere politieke geschiedenis.

Inmiddels, nu ongeveer iedereen zich lijkt bezig te houden met cultuurgeschiedenis, zie ik duidelijker het verschil tussen mijn eigen benadering en de Cambridge-school van Quentin Skinner. Onder de betrekkelijk jonge historici die bijvoorbeeld bezig zijn met hun proefschrift zijn er nu die zich afvragen - en dat weet ik, omdat ze met die vraag ook naar mij toekomen - of ze hun onderzoek moeten doen in de stijl van Skinner en de zuivere intellectuele geschiedenis, of meer op de manier van de cultuurgeschiedenis. Men kan discussiëren over de verschillende voor- en nadelen daarvan, maar kennelijk willen jongere auteurs iets anders, en niet enkel voortwerken in de gevestigde stijl van de 'Cambridge school'. De wetenschap is in Engeland nog erg individualistisch ingesteld, en om naam te maken - maar misschien is dat ook elders wel zo - moet je opvallen door iets doen wat in opzet of visie anders is dan wat iedereen al doet. Dus niet alleen dat je toevallig de eerste bent die de ene of de andere denker in detail heeft bestudeerd. We staan in Cambridge op goede voet met elkaar, maar

Interview Burke

er is tevens een belangwekkend terrein waarop we niet tot elkaar kunnen komen, en we worden ons daarvan duidelijker bewust.

Je bent in Cambridge hoogleraar cultuurgeschiedenis...

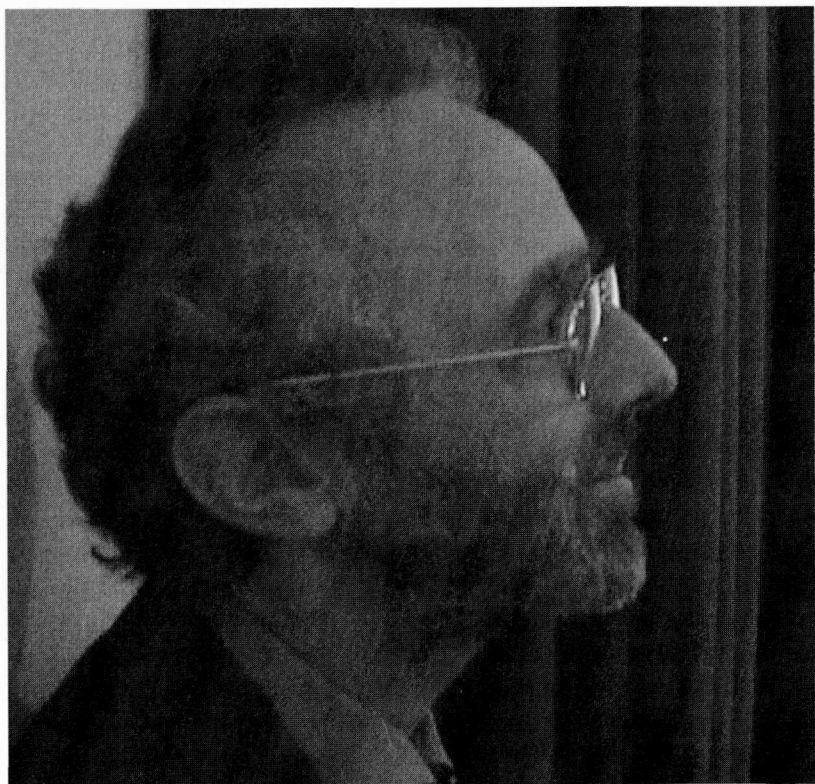
... Ja, maar een hoogleraar zonder vakgroep of afdeling. Het is enkel een benaming die ik mocht kiezen en die ik gekozen heb als een manifest. Want de Engelse situatie is zoals bekend heel anders dan bijvoorbeeld in Nederland en veel andere Europese landen, in die zin dat er geen afdelingen of vakgroepen cultuurgeschiedenis bestaan. Men kent er een dergelijke specialisatie niet; alleen wordt op een paar plaatsen 'intellectuele geschiedenis' beoefend. Cultuurgeschiedenis (*cultural history*) heeft in Engeland een wat buitenlandse klank. Al kent men het wel als iets van Burckhardt en Huizinga, in Engeland geldt het als iets vreemds. Daarom leek het mij goed juist deze titel te kiezen om de mensen onder de aandacht te brengen dat er welzeker zo'n benadering bestaat. Ik heb zelfs even overwogen de leerstoel te voorzien van de titel 'mentaliteitsgeschiedenis', om Geoffrey Elton te choqueren die toen nog in functie was, maar daar heb ik toch maar van afgezien.

Welke omschrijving zou je zelf geven van dit vakgebied? Of is de cultuur misschien niet een 'vakgebied' in de zin dat zij een bepaald terrein betreft, maar is zij veeleer een benadering, een perspectief op de dingen?

Ik kies zeker voor het laatste. Toen ik studeerde, en ook toen ik ermee begon, was het duidelijk nog een terrein, het terrein van de muziek, de schilderkunst, de dichtkunst en dergelijke activiteiten. Maar zodra we de verbreding in de antropologische richting gingen aanvaarden, zodat cultuur de cultuur van iedereen werd - de houdingen en waarden die tot uitdrukking komen in iedere vorm van menselijke activiteit - ging cultuur samenvallen met alles. Het is hetzelfde probleem als de cultureel antropologen hebben: als alles cultuur is, waarom zouden we dan dat woord nog gebruiken? De enige redding, althans wat het gebruik van de term betreft - als we er niet vanaf willen - is mijns inziens dat we cultuur en cultuurgeschiedenis opvatten als een benadering. Ik zou de omschrijving niet te scherp aanzetten, maar in elk geval stellen dat het in cultuurgeschiedenis gaat om een bijzondere interesse in waarden en symboliek, en deze horen bij elkaar, want symbolen geven doorgaans waarden weer. Er is

een symbolisch element in het economisch handelen, in het politiek handelen, en in het religieus handelen zelfs nog zuiverder. Zo kunnen we dus wel zeggen dat cultuurhistorici van andere historici verschillen in hun nadruk op dit aspect, ook al willen en kunnen we ons verder niet isoleren.

Je hebt in verschillende publicaties je licht laten schijnen over de studie van de cultuurgeschiedenis. Wat beschouw je als de momenteel meest belovende of prikkelende nieuwe richting in deze subdiscipline?

Foto's: H.W. Smits.

Ik denk dat de grootste uitdaging is de subdiscipline terug te brengen tot de hoofdmacht van het historisch bedrijf. De interessante ontwikkeling gedurende de laatste generatie is juist geweest dat de cultuurgeschiedenis zich

Interview Burke

losgemaakt heeft uit de traditionele geschiedenis en een waardevolle dialoog is aangegaan met de antropologie, de literatuurstudie en andere wetenschappen. Ik geloof dat in geschiedbeoefening, zoals in andere vormen van culturele activiteit, zich steeds een afwisseling voordoet van perioden van expansie en van consolidering. Nadat de cultuurgeschiedenis erop uitgetrokken is om allerlei nieuwe terreinen te verkennen en te koloniseren, is het nu misschien tijd om het veroverde terrein te integreren. Het is goed als de cultuurhistorici zo langzamerhand weer terugkeren naar hun meer sociaal en economisch gerichte collega's en eens overwegen hoe al hun nieuwe inzichten en benaderingen kunnen worden samengevoegd tot een nieuwe vorm van algemene geschiedenis. Dit lijkt me een grotere uitdaging dan gewoon maar door te gaan op gescheiden wegen, zoals we de afgelopen twintig, dertig jaar gedaan hebben.

In een aantal recente lezingen en publicaties heb je je mening gegeven over het 'multiculturalisme'. Welke implicaties heeft het multiculturalisme (of zou het moeten hebben) voor de beoefening van de cultuurgeschiedenis?

Laten we beginnen met het idee dat de wereld in culturele zin steeds meer een gemengd karakter krijgt, onder meer door tal van nieuwe communicatiemiddelen. Dit is al direct van invloed op de geschiedschrijving, want het scherpt ons oog voor de aanwezigheid van dergelijke culturele contacten en vermenging in het verleden, al was dat allemaal nog op een geringere schaal. Dus ook als we erkennen dat in zekere zin globalisering een nieuw fenomeen is, moeten we ons wel bewust blijven dat iets dergelijks, op een kleinere schaal, al de hele geschiedenis bezig is. De moraal voor onderzoekers van bijvoorbeeld de vroegmoderne periode is, dat wij zouden moeten bekijken van welk belang dit verschijnsel toen was; we moeten het onderwerp op de agenda plaatsen. We moeten niet onmiddellijk gaan aannemen dat het de kern van de Renaissance raakt; misschien wel dat het een grotere rol heeft gespeeld dan men tot recent toe veronderstelde. Maar ik ga niet zover nu te beweren dat alles van de Arabieren en Joden is gekomen. We moeten alleen openstaan voor de mogelijkheid dat zelfs de Renaissance niet geheel een Italiaanse aangelegenheid is geweest, en dat er ook sprake is van culturele toe-eigening en overname.

Vraag je nu hoe ik oordeel over dit hele verschijnsel van cultureel contact, culturele omvorming en vermenging, dan moet ik zeggen dat ik het

opwindend vind het te zien gebeuren, in mijn geval in Engeland. Ik ben opgegroeid in een Londen waar pas in mijn jeugd de eerste West-Afrikanen en Indiërs zich kwamen vestigen; voor mijn ogen begon onze woonwijk een multicultureel geheel te worden. Tegenwoordig kom ik regelmatig in Brazilië, dat bij uitstek geldt als een land van culturele vermenging en kruising. Het vormt zelfs deel van hun identiteit zichzelf in zulke termen te beschrijven. Wat mij betreft zijn er heel positieve kanten aan deze ontwikkeling en ik vind het spannend dit verschijnsel te bestuderen. Ik wil niet zeggen dat er geen prijs voor betaald moet worden als culturen elkaar beïnvloeden en zich vermengen; er gaan daardoor ook dingen verloren. Mensen kunnen het gevoel hebben dat hun culturele tradities verloren gaan - niet dat ze geheel verdwijnen maar ze verwateren door de vermenging met allerlei andere dingen. Voor mensen die wat ouder zijn en die geconfronteerd worden met immigratie is het vaak moeilijk te aanvaarden dat wat zij cultuur en beschaving vinden, niet meer *de* cultuur is in hun eigen land of plaats. Misschien dat dit enkel een probleem is voor een paar generaties in een tijd van ruime immigratie. In Brazilië bijvoorbeeld lijken dit soort problemen niet meer aanwezig, alsof men er daar, na zo'n twee eeuwen van immigratie en vermenging, ontspannener mee omgaat. Ik hoop dat in dit opzicht Europa op den duur meer gaat lijken op Brazilië. Maar ik erken dat hier nog wel wat problemen liggen.

Is Brazilië nou wel zo'n ideaal van multiculturalisme, of is dat vooral een officieel zelfbeeld? Voor zover ik weet is de Braziliaanse samenleving, ondanks de schijn van multiculturalisme, in de praktijk zeer verdeeld en gestructureerd in etnische en daarmee verbonden economisch-sociale groepen die elkaar sterk discrimineren.

Ja, het antwoord hangt natuurlijk af van je omschrijving van multiculturalisme. Wat ik ermee bedoel is dat in een bepaald gebied groepen met verschillende culturele tradities samenleven en tevens een zekere interactie vertonen. Het betekent dus niet dat elk onderscheid tussen culturele groepen is opgelost, en nog minder dat er geen maatschappelijk verschil meer bestaat. Maar het heeft interessante consequenties. Het is zeker waar dat je het in Brazilië met een donkere huidskleur gemiddeld wat moeilijker hebt dan iemand met een lichte huidskleur het heeft. Of zoals Brazilianen het zouden zeggen: je hebt het met een donkerder huids-

Interview Burke

kleur moeilijker dan met een lichtere; de Brazilianen hechten er namelijk aan mensen niet in blanken en zwarten te verdelen, maar juist het hele spectrum benutten. Inderdaad doen zich zeker problemen voor, bijvoorbeeld in restaurants, als je je wel kunt veroorloven daar naar binnen te gaan maar je huidskleur donkerder is dan het personeel kennelijk van de clientèle verwacht.

Maar toch is er ook die vermenging, en wat misschien de meeste indruk op mij gemaakt heeft is dat mensen aan universiteiten in het noorden van het land, in Salvador en Recife, collega's die net zo'n Europese indruk maakten als ikzelf, over elementen uit de zwarte cultuur spraken als betrof het hun eigen cultuur. Heb je het over het carnaval bijvoorbeeld, dan blijkt dat zij zich daarmee volledig identificeren. Hoezeer Europese collega's misschien ook belang stellen in dit fenomeen, ik geloof niet dat ze zich er snel op zo'n manier mee zouden identificeren. Dus mensen waarvan de wortels geheel in Portugal liggen, of in Zuid-Italië, gaan zich na ongeveer een generatie Braziliaan voelen en volledig delen in wat daartoe behoort. Aan de andere kant staan mensen met een donkere huidskleur momenteel voor een strategisch probleem: moeten ze, zoals in de Verenigde Staten, een zwart bewustzijn gaan cultiveren, en zelfs streven naar afscheiding, zoals in Bahia, waar wel is voorgesteld de hele deelstaat af te scheiden van Brazilië en aansluiting te zoeken bij Afrika? Het alternatief is dat zij zich juist sterk identificeren met die Braziliaanse mengcultuur. Dit is echt een dilemma voor bijvoorbeeld figuren als Gilberto Gil, een van de grote zangers, vooraanstaand intellectueel en prominent woordvoerder in dit debat.

Nu we het over Brazilië hebben, een land dat je regelmatig bezoekt: heeft je persoonlijke betrokkenheid bij dit land en zijn cultuur [Burke's echtgenote is Braziliaanse] invloed op de manier waarop je tegenwoordig als historicus naar Europa en de Europese cultuur of cultuurgeschiedenis kijkt?

Zeker wel, al is het niet zo eenvoudig te zeggen op welke manier, behalve dan dat je als historicus steeds meer een wereldwijd perspectief gaat hantieren in je benadering van Europa. Voorheen probeerde ik steeds een historisch verschijnsel in een bepaald land te bezien in een bredere Europese context; nu wil ik ook Europa in zo'n bredere context plaatsen. Als je zoals ik Europa verschillende keren per jaar verlaat en veel spreekt met mensen die geen Europeaan zijn, kun je je na terugkeer ook gemakkelijker realise-

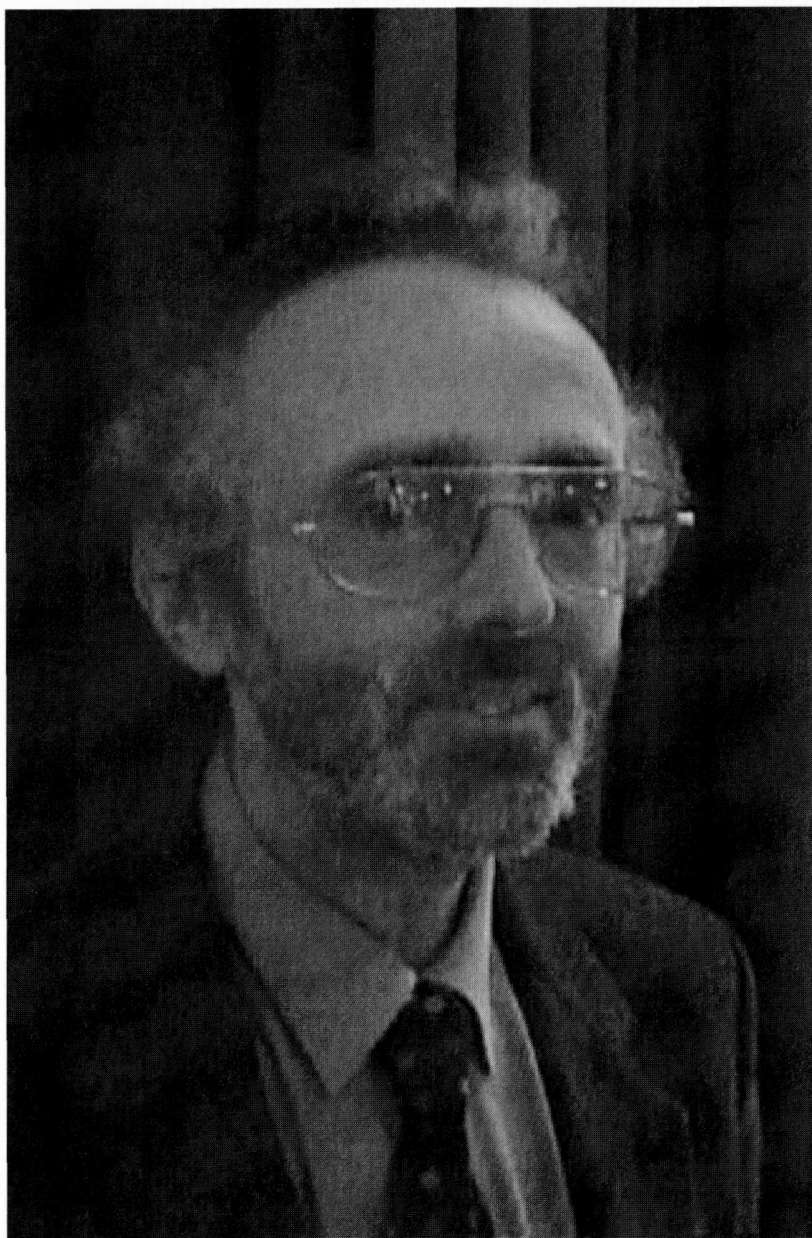
ren dat ook Europa maar een beperkt stukje van de wereld is.

Een paar jaar geleden deed je in een lezing, bij gelegenheid van de oprichting van het Rudolf Agricola Instituut ['The humanities: past, present, and future', in: De veerkracht van de geesteswetenschappen, Groningen 1997], een oproep tot een heel nieuwe opzet van het onderwijs, waarin de prioriteit zou moeten liggen bij wereldgeschiedenis en vergelijkende geschiedenis; pas vervolgens zouden kleinere eenheden als Europa, de natie, de regio enzovoorts aan bod moeten komen. Heeft deze aanbeveling alleen betrekking op het onderwijs, of zouden ook vakhistorici hun attitude moeten veranderen en hun prioriteiten moeten verleggen?

De aanbeveling betreft primair het onderwijscurriculum. Het tweede deel van de vraag ligt moeilijker. In de wetenschap kunnen we nu eenmaal niet zonder een mate van specialisatie; je kunt gewoon niet die talloze boeken lezen die er elk jaar verschijnen. Dus wordt de vraag: op welke manier specialiseren we? Ik zou bij voorkeur zien dat de meeste van mijn collega's zich wat ruimer gingen bewegen, van hun belangstelling voor hun eigen cultuur - soms zelfs enkel hun stad - naar iets van bredere strekking. We kunnen niet maar alles aanpakken met behoud van professioneel niveau, en dat is juist voor historici van groot belang. Maar we hoeven ook niet altijd aan hetzelfde onderwerp en in dezelfde periode te werken. Het kan zelfs verfrissend en verrijkend zijn naar zo'n onderwerp terug te keren nadat je eerst een poos iets anders hebt gedaan. Nu ik de leeftijd bereikt heb waarop ik mag gaan preken tot mijn jongere collega's zou ik willen adviseren: blijf voor je dertigste, als je nog flexibel bent, niet aan het onderwerp van je dissertatie hangen. Ga iets anders doen, je kunt altijd nog terugkeren naar je eerdere onderwerp als je nieuwe richting bij nader inzien minder boeiend zou blijken dan je hoopte. Maar probeer het tenminste.

Je bent een ongewoon breed werkzame historicus, maar je favoriete periode is toch de vroegmoderne tijd. Is deze voorkeur gewoon een kwestie van smaak, een keuze die je als beginnend historicus eens gedaan hebt, of ben je ook van mening dat dit tijdvak een bijzondere waarde heeft, als het ware een spil vormt in de westerse geschiedenis?

Ik denk inderdaad dat dit een bijzonder belangrijke periode is geweest, maar er zijn wel meer bijzonder belangrijke perioden. Deze rechtvaardig-

ging voldoet op zich dus niet. Op school dacht ik nog dat ik medievist wilde worden. Mijn belangstelling voor geschiedenis werd gewekt door voorwerpen. Als kind werd ik gefascineerd door wapenrustingen uit verschillende perioden, en toen ik wat ouder was trokken vooral de middeleeuwse bouwwerken mij aan, zoals de gotische kathedralen. Ik ben dus tot de geschiedenis gekomen door een voorliefde voor voorwerpen uit de Middeleeuwen.

Maar toen ik naar Oxford ging merkte ik eigenlijk tot mijn verrassing dat mijn belangstelling minder uitging naar de Middeleeuwen dan naar de periode die daar direct op volgde. Dat had te maken met mijn keuze voor cultuurgeschiedenis. Er was toen in Oxford maar één studieonderwerp met een cultuurhistorische inslag, en dat was de Italiaanse Renaissance. Vasari's *Levens van de schilders* vormde het voorgeschreven boek. Al direct wist ik dat ik dat onderwerp wilde doen. Daartoe moest ik wel Italiaans leren, maar - en dat is het mooie van de speciale Colleges in Oxford - mijn College stelde geld beschikbaar waardoor ik twee achtereenvolgende zomers naar Italië kon om er de taal te leren. Zo ontdekte ik dat ik van Italië hield en dus zocht ik een reden om er te kunnen blijven werken. Toen ik onderzoek ging doen, koos ik een Italiaans onderwerp om het genoeg te hebben in de archieven te kunnen werken van het land dat ik zo *simpatico* vond. Mijn periodekeuze is dus het gevolg van mijn voorkeur voor een bepaald soort geschiedenis. Maar als je eenmaal met de Renaissance bezig bent, is een verdere rechtvaardiging niet meer nodig. Het onderwerp is fascinerend genoeg.

Daar komt dan bij dat je, als je aan de universiteit gaat doceren, colleges moet geven over het hele tijdvak van de Europese geschiedenis waarin de Renaissance zich voordeed, dus ook over de Hervorming en de Contra-reformatie. Het academisch bedrijf stopt ons elk in een eigen hokje; elke functie is nu eenmaal gebonden en vast omschreven. Natuurlijk hoeven we niet uitsluitend onderzoek te doen in de periode waarover we geacht worden te doceren. Het is de weg van de minste weerstand, en ook ik heb dat meest van de tijd gedaan. Maar de laatste jaren probeer ik ruimer, 'globaler' te werken.

Als ik en mijn vrouw ons in de toekomst in Brazilië zouden vestigen - maar waarschijnlijk zullen we toch wel aan beide zijden van de Atlantische oceaan voet aan de grond houden - zal ik waarschijnlijk - zolang ik tenminste nog kan lezen en denken - een monografie wijden aan een Braziliaans onderwerp. Een ding heb ik al besloten: het wordt geen kolo-

Interview Burke

niaal onderwerp. Nu ik me in ruimte zoveel verplaats, lijkt het me ook wel aardig mijn tijdgrenzen eens te verleggen en eens iets te doen aan de negentiende of de twintigste eeuw. Maar daar hoeft ik nu nog niet over na te denken.

Zou je bijvoorbeeld iets willen schrijven over volkscultuur in Brazilië?

Dat trok me inderdaad vanaf het begin aan, en ik heb ook al wat gedaan aan het carnaval; ik heb een artikel gepubliceerd over historische overeenkomsten en verschillen ['The translation of culture: carnival in two or three worlds', in: Peter Burke, *Varieties of cultural history*, Ithaca, NY 1997]. In het Rio de Janeiro van de jaren 1860 zie je carnavalsoptochten die onmiddellijk herkenbaar zijn voor ieder die studie heeft gemaakt van het vijftiende-eeuwse Florence. Anderzijds heeft in het Braziliaanse carnaval, al vanaf de late achttiende eeuw, het dansen een veel belangrijkere plaats dan in de Europese traditie. Dat bracht mij tot de Afrikaanse tradities. Ik weet niet of iemand het met mij eens is, maar ik ben ervan overtuigd - en dat heb ik ook geschreven - dat er een relatie is tussen cultische bezetenheid, die zo belangrijk is in Afrikaanse religies en nu ook in de Braziliaanse, en het carnaval. Kort gezegd: carnaval is geseculariseerde extase. Ik ben benieuwd naar de reacties van de deskundigen inzake het verschijnsel carnaval.

Nog even terug naar het vroegmoderne Europa: is je belangstelling voor die periode mede bepaald door je affiniteit met de werkwijze van de Franse Annales-school?

Ja, daar zit wel wat in, al weet ik niet precies wat hier oorzaak en gevolg is geweest. Ik ben ooit Braudel gaan lezen omdat hij over de vroegmoderne geschiedenis schreef en ik bezig was mij in die materie te verdiepen. Toen ik zijn *Méditerranée* las, in 1959, was ik nog gewoon een student op zoek naar kennis over de Europese geschiedenis. Maar vervolgens raakte ik geïnteresseerd in die hele groep historici, ook vanwege hun methoden. Het feit dat een aantal grote vertegenwoordigers van de Annales-richting werkzaam was in de vroegmoderne periode, bevestigde mij in mijn keuze. Maar natuurlijk kon je ook in het spoor van Marc Bloch, Georges Duby of Jacques Le Goff terugkeren naar de Middeleeuwen.

Het is wel opvallend dat de Annales-school zich bijna niet heeft bezighouden met de negentiende en twintigste eeuw. Je hebt Agulhon, en

misschien ook Corbin, die wel verwant is met die groep, maar hij hoort toch niet tot de eigenlijke kern hoort. Annales heeft een traditie van voorbijgaan aan de moderne tijd opgebouwd. Een verklaring is misschien dat de negentiende eeuw nog te recent was toen deze beweging begon, in de jaren 1930. Maar dat is inmiddels niet meer vol te houden, en ik denk dan ook dat hier een tot nu toe genegeerde opgave ligt voor Annales-historici; ik hoop dat iemand in de komende jaren die uitdaging aanneemt.

Je geldt als degene die de Annales-school in Engeland geïntroduceerd heeft?

Zo ongeveer, ja, en het is vreemd dat dat moest duren tot de jaren 1960. Er waren ook wel uitzonderingen, enkele interessante uitzonderingen zelfs. Ooit, op een conferentie ter ere van Braudel, moest ik iets vertellen over de Britse receptie van Annales; ik vergeleek die opdracht toen ongeveer met het zoeken van slangen op IJsland, want mijns inziens ontbrak het vooral aan zo'n receptie. Dat provoceerde Eric Hobsbawm tot interessante herinneringen aan zijn studietijd in Cambridge. Toenmalige docenten, onder wie Eileen Power, kenden Marc Bloch persoonlijk, waren met hem bevriend en nodigden hem zelfs uit in Cambridge. Volgens Hobsbawm werd Bloch aan de aanwezigen voorgesteld als een van de toen leidende historici, niet alleen als een verdienstelijke mediëvist die iets van economische geschiedenis wist.

Ook in de jaren veertig en vijftig kenden een paar Engelse historici *Annales*, en opvallend is dat dat bijna allemaal marxisten waren. Terwijl toen in Oost-Europese landen zoals Polen en Hongarije de *Annales*-benadering juist tegenover de officiële marxistische benadering gesteld werd. Als *Annales*-aanhanger profileerde je je als onafhankelijke geest, tegenover de communistische ideologie. In Engeland daarentegen vormden marxisten en *Annales*-sympathisanten een soort volksfront-coalitie tegenover hun gemeenschappelijke vijand, de heersende, traditionele politieke geschiedenis. Achteraf gezien is dat natuurlijk curieus, dit bondgenootschap van cultuurhistorici en economisch deterministen.

Dat ik de *Annales*-richting in Engeland geïntroduceerd zou hebben, is dus niet helemaal waar, maar ik heb wel geprobeerd het mijne bij te dragen aan de verbreiding ervan, bijvoorbeeld door uitgevers ervan te overtuigen dat zij boeken die ik belangrijk vond in vertaling moesten uitbrengen. En dat is in de loop van de jaren ook gebeurd, natuurlijk niet alleen door mijn toedoen. De laatste tijd heb ik, als adviseur van Polity Press, veel directer

Interview Burke

boeken voor vertaling kunnen voordragen. Het is hun eigen beslissing geweest buitenlands historisch werk in vertaling te gaan uitgeven, maar ik mag voorstellen doen. Maar natuurlijk zijn er ook andere uitgeverijen geweest en andere Britse historici die aan deze verandering hebben bijgedragen; ik noem Lawrence Stone, die zeker sinds de jaren vijftig of zestig een aanhanger is van de Annales-richting.

Iets anders: je bent redelijk op de hoogte van de Nederlandse geschiedbeoefening, je kent hier heel wat historici en treedt hier regelmatig op als spreker. Hoe zou je de geschiedbeoefening in dit land internationaal situeren? Heeft vanuit het buitenland gezien het historisch bedrijf hier een herkenbaar karakter?

Hoewel ik met heel wat Nederlandse historici goede contacten heb, of beter: met goede Nederlandse historici contacten heb, vind ik het moeilijk te bepalen of er in hun werk iets karakteristiek Nederlands is. Net als in Engeland zijn hier heel uiteenlopende groepen werkzaam die heel verschillende vormen van geschiedenis beoefenen. Het ligt voor de hand dat ik vooral contact heb met Nederlandse collega's die ongeveer hetzelfde doen als ik en mijn Engelse collega's. Die vorm van socio-culturele geschiedenis is hier uitstekend vertegenwoordigd door historici als Rudolf Dekker en Herman Roodenburg en andere collega's, mensen die ik al ken sinds de tijd dat zij net met hun onderzoek begonnen.

Op internationale congressen kun je wel degelijk verschillende Europese stijlen van geschiedbeoefening ontwaren. Niet zo specifiek dat je nationale stijlen herkent, maar in grote trekken zie je wel verschil tussen enerzijds Nederlanders, Engelsen en Scandinaviërs, en anderzijds Fransen, Duitsers en Italianen. De eerste groep neigt meer naar empirisme, en gaat daarin soms erg ver, en staat doorgaans in eerste aanleg gereserveerd tegenover theorie, ook tegenover mensen zoals ik die een zeker gebruik van theorieën waardevol achten. Mijn Franse, Duitse, Italiaanse of Spaanse vrienden vertonen die reserve niet. Misschien heeft het er iets mee te maken dat in sommige landen al op school filosofie wordt gegeven en in andere landen niet. In Engeland is dat niet het geval, in Frankrijk, Duitsland en Italië wel; van Nederland weet ik het niet.

Ik kan de vraag dus niet preciezer beantwoorden; ik zie niet iets specifiek Nederlands, wel iets gemeenschappelijk Noord-West-Europees, een

zekere attitude die vooral lijkt voor te komen in de democratische, goeddeels protestantse landen van Noord-West-Europa. Zuid-Europa is toch in menig opzicht fascinerend anders, men spreekt er anders, de mentaliteit lijkt anders.

Maar het is toch een feit dat veel van de Franse dissertaties, en ook het werk uit de Annales-school, gebaseerd zijn op massieve archiefstudie? Engelse historici kunnen voor allerlei perioden over minder archieven beschikken dan de Franse onderzoekers die kunnen werken met het enorme materiaal van hun overheidsarchieven.

Jawel, maar de Fransen gebruiken hun archiefstudie altijd om tevoren gestelde problemen op te lossen. De geneigdheid tot *histoire problème* is in Frankrijk veel sterker; ik zou willen dat dat ook in Engeland het geval was. Nog steeds heb je veel promovendi die liever op zoek gaan naar een gebied of terrein om te bewerken en beschrijven dan dat zij worstelen om het antwoord op een vraag te vinden. Hierin zijn de Fransen toch anders, en naar mijn mening hebben zij gelijk. Ik spoor mijn eigen studenten en promovendi dan ook voortdurend aan om althans op dit punt, het probleemgerichte onderzoek, de Fransen na te volgen.

De Engelse archieven vormen misschien voor onderzoekers van de negentiende eeuw een probleem; voor de vroegmoderne Engelse geschiedenis zijn er welzeker prachtige traditionele archieven.

Je hebt je enerzijds veel beziggehouden met de volkscultuur, anderzijds heb je studies geschreven over de elites van steden als Venetië en Amsterdam in de vroegmoderne tijd. De enige sociale groep die lijkt te ontbreken is de middenklasse of burgerij.

Ja, oorspronkelijk begon ik met een soort elite, namelijk die van de Renaissance, zij het dat het hier een achteraf gedefinieerde elite betreft, want schilders hadden toen helemaal niet zo'n hoge status; wij beschouwen hen als een culturele elite. Daarna ging ik me bezighouden met een maatschappelijke elite. Bij mij komt bijna elk boek voort uit iets wat ontbreekt in het voorafgaande boek. Mijn boek over de Italiaanse Renaissance schreef ik zonder archiefstudie te hebben gedaan; er waren ruim voldoende gedrukte bronnen beschikbaar. Toen vond ik dat het volgende boek op archiefmateriaal zou moeten berusten. Dat werd het boek over Amsterdam en

Venetië.

Dit onderzoek naar stedelijk patriciaat kwam voort uit mijn belangstelling voor stadsgeschiedenis. Dit patriciaat bevond zich op de grens tussen adel en burgerij. De Venetianen stonden dicht bij de adel, het Amsterdamse patriciaat ontdeed zich juist in de door mij bestudeerde periode van zijn duidelijk burgerlijke herkomst in de vroege zeventiende eeuw, en maakte een 'aristocratisering' door, althans dat was de these.

Dit onderzoek was goed te doen. Ik kon me in twee plaatsen vestigen, met twee aanzienlijke archieven, het Archivio dello Stato en het Gemeente-archief, waar ik bijna al mijn materiaal vandaan heb. Dit was echte sociale geschiedenis, geheel vanuit de documenten. Daarna dacht ik: ik heb nu twee boeken geschreven over elites, maar ik weet nog niets over de cultuur van andere groepen. Daarom schreef ik *Popular culture in early modern Europe*. En toen vond ik dat ik nu wel allerlei onderzoek had gedaan maar zonder politieke vragen aan de orde te hebben gesteld. Dat resulteerde in het boek over de beeldvorming van Lodewijk de Veertiende.

Je kunt nooit alles in één boek behandelen. Het is heel boeiend om telkens in een nieuw boek je eerdere tekortkomingen te compenseren, door opzettelijk nieuwe thema's te zoeken. Ik weet niet wat mijn volgende stap zal zijn. Voorlopig heb ik genoeg aan het thema van dit moment, het stelsel van de kennis.